

heller inte insett betydelsen av den nya "arkeologiska" vikingatid som lanserades vid 1800-talets slut med nya definitioner, en ny och precis syn på vikingatidens föremåls- och fornminnesinventarium samt publika utställningar i ett nytt slags kulturhistoriska museer. Detta beskrivs t.ex. i Jørgen Haavardsholms avhandling *Vikingtiden som 1800-talskonstruktion* (Oslo 2005).

Walettes avhandling är ett utmärkt arbete. Hennes styrka är det långa tidsperspektivet och de intressanta förändringar som kan spåras över tid. För de äldre tiderna fungerar metoden att välja och analysera några få inflytelserika historiker bra eftersom det inte fanns så många förflutenhetsforskare. Vad gäller 1900-talet i sig fungerar det sämre eftersom det blir ett mycket litet urval bland seklets många vikingatidssynteser. Att uteslutande se på historiker blir också märkligt eftersom arkeologin i mycket tog över historieskrivningen om vikingatiden.

Fredrik Svanberg, Stockholm

Kristina Nero: *På samma scen – Om samarbete mellan amatör- och yrketeater, exemplet Huskvarna*. Gidlunds förlag, Hedemora 2005. 336 s., ill. English summary. ISBN 91-7844-681-3.

Amatör är ett ord som klingar positivt eller negativt, beroende på sammanhang och uttal. Med stor nyfikenhet påbörjade jag läsningen av teatervetaren Kristina Neros doktorsavhandling *På samma scen – Om samarbete mellan amatör- och yrketeater, exemplet Huskvarna*. I Neros bok möts läsaren av en diskussion om det intressanta samspelet mellan amatörer och yrkesfolk, i detta fall inom teaterns sfär. Just teatervärlden är välkänd bland många som en värld för både amatörer och yrkesverksamma, eftersom det finns gott om s.k. amatörteatergrupper runt om i landet. Ett tänkvärt faktum som tas upp i boken är också, att de flesta yrkesverksamma inom teater en gång har börjat som amatörer (s. 212). Vad betyder egentligen detta faktum för utfallet av en samverkan mellan amatörer och yrkesfolk?

Boken är indelad i tio kapitel. Illustrationerna består av kostymskisser i färg och fotografier i svartvitt. Aktörer och scener ur den aktuella pjäsen i fallstudien avbildas. Omslaget är lockande med en färgglad bild på skådespelets kostymklädda deltagare i det gröna. Huvudtexten ryms på 220 sidor. Bokens totala omfattning är 336 sidor och rymmer även texten till den pjäs boken

utgår ifrån, *Bara tusen korta år*, ett spel om Huskvarna genom tiderna skriven av "bygdens son", författaren Alf Henrikson. Neros avhandling är välformulerad och lätt att läsa, men tyngs något av mängden citat som ibland får informationen att kännas otillräckligt bearbetad.

Huvudsyftet med avhandlingen är att undersöka samspelet mellan två kategorier av individer, amatörer och yrkesfolk. Huvudfrågan som ställs är: "... vad händer när ett stort antal individer som företräder så skilda kategorier som amatörer och yrkesfolk samarbetar inom ett teaterprojekt?" (s. 13). Undersökningen utgår ifrån fyra teman:

- attityder, värderingar och upplevelser hos de inblandade i projektet
- ekonomiska förutsättningar för genomförandet
- juridiska aspekter på samverkan i projektet
- kulturpolitikens roll

Den teoretiska ramen för studien utgörs av Pierre Bourdieus idéer om fält och kapital. Inledningsvis nämns kort att Bourdieus teorier kommer att användas, och genom boken återvänder författaren till begreppen "fält" och "kapital" i olika sammanhang.

I första kapitlet tecknas länsteaterns och amatörteaterns historia inför det samverkansprojekt som resulterade i en teateruppsättning i Huskvarna under fyra säsonger mellan 1994 och 1998. Författaren Alf Henrikson presenteras i kapitel 2, och tillkomsten av den aktuella pjäsen om Huskvarna beskrivs. Mottagandet av Henriksons text bland yrkesfolk och amatörer tas också upp.

Efter detta analyseras i tredje kapitlet arbetet med rekryteringen: vilka amatörer rekryterades eller sökte sig till projektet? Hur gick rekryteringen av yrkesfolk till? Vilka kategorier yrkesfolk involverades i projektet?

Arbetet med repetitionerna berörs i kapitel 5, och här uppmärksammas att ett åtskiljande mellan amatörer och yrkesfolk upprätthålls i detta skede. Någon egentlig samverkan kommer inte till stånd förrän mycket sent under repetitionernas gång (s. 137), vilket kan tyckas lite underligt i ett projekt med just samverkan på dagordningen.

I kapitel 6 tas mötet med publiken upp. Författaren urskiljer en rad olika publikgrupper: den unga publiken (här avses främst barn och unga i skolåldern, särskilt värda att satsa på enligt den rådande kulturpolitiken), anhörigpubliken (som fyller väl i bänkraderna och är en säker källa till inkomster), expertpubliken (recensenter som

har stort inflytande på hur mottagandet av spelet blir och på hur yrkesfolkets och amatörernas roller framställs i pressen) och slutligen ”den osynliga publiken” i form av de många amatörernas dubbla roll, där de även kom att fungera som publik åt de yrkesverksamma skådespelarna.

Efter de inledande, intervjubaserade och mer refererande avsnitten i bokens första kapitel fördjupas analysen. I kapitel 7–10 följer en behandling av olika ”fält”: det ekonomiska fältet, det juridiska fältet, det kulturpolitiska fältet samt avslutande ”teaterfältet”, som egentligen är en sammanfattande konklusion av bokens diskussioner.

Olika former av kapital diskuteras boken igenom. Framförallt nämns det kulturella kapitalet i samband med produktion av teater, där de professionella står för sin del av kapitalet baserat just på professionalism, och där amatörerna tillför kapital i form av lokalfärg och engagemang i den lokala historien. Författaren till pjäsen, Alf Henrikson, som var, och är, känd långt utöver Huskvarnas gränser, är också en viktig faktor för det kulturella kapitalet i samband med uppsättningen av pjäsen.

I en efterskrift på några sidor tas frågan upp: ”Vad hände sedan?” Nu ställs läsaren inför det faktum att Huskvarnaprojektet på intet sätt var unikt i sitt slag. Tvärtom har länsteatern i Jönköping alltsedan projektets start 1994 medverkat i en lång rad satsningar på samverkansprojekt mellan amatörer och yrkesfolk. Detta kommer lite som en överraskning på slutet. Det är ett faktum som åtminstone jag tycker borde ha funnits med i en inledande inramning till fallstudien.

Ett genomgående tema i boken är det lokala och regionala perspektivet. Det finns en spänning mellan amatörer och yrkesfolk som i boken bland annat tar sig uttryck i en diskussion om förhållningssätt till det lokala och regionala. Amatörerna tycks ha en betydelsefull drivkraft i intresset för den lokala historien, medan yrkesfolket vid länsteatern istället betonar sin förmåga att arbeta på ett generellt plan med olika perspektiv. I förhållningssättet till lokalt och regionalt finns alltså en tydlig skillnad mellan amatörer och yrkesfolk.

En fallstudie kan säga mycket mer om en större helhet än som ibland kan förmodas. Jag tycker att fallstudien i Huskvarna har en allmän giltighet. Attityder och värderingar som kommer fram i intervjuerna kan förmodas vara allmängiltiga. De har med perspektiv att göra, som går igen i olika delar av Sverige och i världen i stort. Det är spännande att läsa synpunkter från amatörer och

yrkesfolk och få en inblick i de skilda tankevärldar som det visar sig vara.

Genomgående har författaren en positiv inställning till amatörerna, vilket gör att framställningen kantrår åt att bitvis ge en ganska ”snorkig” bild av yrkesfolket (t.ex. s. 104 f.). Amatörerna däremot framstår genom de många citaten som lite naiva och troskyldiga (t.ex. s. 139). Här misstänker jag att tekniken att använda så många direkta citat leder till att upplevelsen av talspråk och ofullständiga formuleringar inverkar negativt på läsaren. En bearbetning av texten kunde ha utjämnat dessa intryck och därmed kanske lett till en bild av amatörerna som mindre naiva.

Presentationen och analysen av Huskvarnaprojektet hade behövt mer teoretisk diskussion och utblick till andra liknande eller besläktade projekt och problemställningar för att bli mer allmängiltig och gångbar för en större läsekrets. I texten anas en förtjusning i fördjupningen i exemplet Huskvarna med alla dess detaljer och personligheter. Fascinationen för detaljer är övertygande men begränsar också textens tillgänglighet. Avhandlingar inom humaniora vinner på att kunna associera mellan ämnen och sfärer. Undersökningen om relationen mellan amatörer och yrkesfolk hade passat väl för en generell diskussion som nu förs alldeles för kortfattat.

De teoretiska delarna känns bitvis lite påklistrade. Bourdieu är given som teoretiker men inte helt integrerad i analysen. Med en genomarbetad teoretisk referensram hade studien tydligare kunnat få en både nationell och internationell relevans. Ett exempel behöver egentligen aldrig vara för litet eller begränsat, det är istället sammanhanget författaren väljer att sätta det i som är avgörande. Huskvarnaexemplet hade vunnit på att tydligare relateras även till andra projekt och fenomen.

I efterskriften framstår samverkansprojektet mellan amatörer och yrkesfolk i Huskvarna som den första satsningen i en rad av samverkansprojekt mellan amatörer och yrkesfolk under länsteaterns medverkan. Som läsare undrar man då, med tanke på alla dessa andra satsningar på samverkan under åren 1994–2005, om det inte hade varit intressant att ta del av några fler samverkansprojekt innan domen faller så förhållandevis hårt över Huskvarnaprojektet och länsteaterns insatser?

Som jag uppfattar saken står författaren främst på amatörernas sida gentemot en yrketeater som styrt och ställt med projektet utifrån sina villkor och premisser. Yrkesfolket/länsteatern framstår i negativ dager, trots att

det visar sig att det efter Huskvarnaprojektet åstadkommits en rad ytterligare samverkansprojekt med andra amatörer runt om i länet. Om Huskvarnaprojektet var ett misslyckande vad gäller ambitionen till samverkan, hur kunde det hela då rulla vidare i sådan omfattning? Kanske var inte samverkan ett så stort misslyckande som det framstår i boken. Bilden i avhandlingen har möjligen blivit lite för dystert. Jag står med känslan av att amatörerna i mötet med yrkestatern kom till ett dukat bord, dvs. en färdig modell för hur teater bedrivs, och så fick de ”bara” vika servetterna, dvs. agera inom ramen för yrkesfolkets redan uppställda premisser. Det var uppenbarligen ett dukat bord på gott och ont. Hur gick det i de andra samverkansprojekten som följde? Var borden lika väldukade där?

Avhandlingen representerar ett stort arbete, inte minst med att genomföra och bearbeta allt intervjumaterial. Den slutliga bearbetningen av intervjusekvenserna är dock otillräcklig, och alltför många direkta citat tynger texten. Många av citaten hade kunnat omformas till löpande, berättande text, och därmed hade talspråk och ofullständiga formuleringar kunnat undvikas.

Det valda ämnesområdet, relationen mellan amatörer och yrkesfolk med utgångspunkt i teaterns värld, är intressant och fallet Huskvarna belyser väl en helhet. Dock hade ett försök att binda samman diskussionen med övergripande teorier och andra studier på området eller angränsande teman varit önskvärt. Då hade boken kunnat bli än mer allmänt gångbar och ämnesöverskridande än vad den nu är. Den tidigare forskningen nämns på två sidor i boken. Jag kan inte föreställa mig att den beskrivningen av forskningsläget är heltäckande.

Boken är dock mycket läsvärd för alla med intresse för hur amatörer och fackfolk förhåller sig till varandra i samverkan. Är man dessutom på något sätt specialintresserad av teater, Huskvarna, Jönköping och/eller Alf Henrikson får boken en extra betydelse.

För att återvända till recensionens början: författaren konstaterar att de flesta verksamma inom teater har börjat som amatörer (s. 212). Vad betyder egentligen detta faktum för utfallet av en samverkan mellan amatörer och yrkesfolk? Det verkar som om distansering är viktigare än förståelse. Blir man yrkesaktiv så gäller det att distansera sig till det amatörmässiga (avslutningsvis hade en diskussion på detta tema med hjälp av Bourdieu varit ett bra sätt att i avhandlingen föra fram Huskvarnaexemplet i en allmänt giltig diskussion). Det tycks gälla inom teaterns värld, och jag tror det är giltigt lite varstans i samhället. Innerst inne finns en

stark värdering av amatörer som naiva eldsjälur som tillför mycket engagemang och entusiasm och kanske även sakkunskap, men som det också blir viktigt att ta avstånd från när man själv har blivit yrkesaktiv. Denna utveckling är verkligen på gott och ont. Avhandlingens diskussion kan bidra till att göra relationen mellan amatörer och yrkesfolk mer nyanserad, trots att bokens resultat ibland också förstärker schablon(?)bilden av amatörer och yrkesfolk.

Bodil Petersson, Lund

Klas Grinell: *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism*. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg 2004. 270 s. English summary. ISBN 91-7346-511-9.

Idé- och lärdomsforskaren Klas Grinell, verksam i Göteborg, har skrivit en doktorsavhandling om svenska omvärldsbilder i svensk utlandsturism. För att komma åt hur utländska reseplaner och dess innehåll framställs har Grinell studerat svensk turistindustris marknadsföringsmaterial under perioden 1930–1990. Genom att se hur ”de Andra” beskrivs menar han att han också kommer åt det som uppfattas som svenskt, men också vad som betraktas som ”normalt”.

Grinell har ett övergripande syfte som handlar om att se Sverige i det moderna/koloniala världssystemet, inspirerad av filologen Walter Mignolo. På en annan nivå finns det faktiska materialet och de frågor som riktat Grinells blick, t.ex. vad det är för sorts skildringar i marknadsföringsmaterialet som väcker den svenska turistindustrins intresse. Han ser reklamen som en källa till ett samhälles självuppfattning, ideal och fördomar. Påfallande många av reseplanerna betonar det stilistiska, traditionella och genuina snarare än modernisering och rörelse. I jakten på ”det äkta” spelar det inte alltid någon roll om det man visar upp faktiskt är äkta.

Grinell visar på den kluvenhet som turism för med sig och som diskuteras flitigt numera. Är reseplanerna utan ansvar och kan man ”bara” betrakta? Han vill helt enkelt att vi både problematiserar den ”sevärda utlänningen” och vår egen självbild och visar att turism definitivt inte är en opolitisk företeelse.

Avhandlingen delas upp i fyra delar, inspirerade av, som Grinell skriver, Annales-traditionens syn på historiens olika trögörliga nivåer. Den första delen benämns *Horisonter* och tar upp författarens utgångspunkter,